

QR-kod
maqolaning DOI
sahifasini
ochadi

Suletbayeva Ella Serikbayeva.

Pedofiliyaning payda bo'lishi ham onir
aldin alir: ilimiy-psixologiyaliq talqilaw

// «O'zbekiston olim ayollarining
mamlakat taraqqiyotiga qo'shayotgan

hissasi» mavzusidagi xalqaro ilmiy-
amaliy konferensiya materiallari

(Nukus, 2026-yil 9-10-oktyabr). –

Nukus, 2026. – B. 1262-1265. – DOI:

[https://doi.org/10.66073/ReFocus-](https://doi.org/10.66073/ReFocus-Conf/0910259)

Conf/0910259

PEDOFILIYANING PAYDA BOLIVI HAM ONIR ALDIN ALIW: ILIMIY-PSIXOLOGIYALIQ TALQILAW

Suletbayeva Ella Serikbayeva

Berdaq atindagi Qaraqalpaq mamleketlik universiteti,

"Pedagogika ham psixologiya" kafedrası docenti,

psixologiya ilimleri doktori (DSc)

e-mail: ella.suletbayeva@mail.ru

Annotaciya: Usı maqalada pedofiliyaning ilimiy-psixologiyaliq tarepleri, onir payda boliv mexanizmleri ham balalardi qorgaw maseleleri korip shigiladi. Zamanagoy medicina ham psixologiya pedofiliyani ruwxiy kesellik sipatında qaraydi. Izertlewler balalıqtağı jaraqatlar, shanaraqtağı tarbiya maseleleri ham psixoseksual rawajlanıwdağı buzılıwlar pedofiliyaning qaliplesiwine tasir etetuğının kórsetedi. Maqalada sonday-aq pedofiliya menen balalarga jınısıy zorlıq etiw arasıdağı parıqlar, qorganıw mexanizmleriniń roli ham balalardi qorgaw boyınsha ameliy usınıslar berilgen.

Tiykargı sózler: pedofiliya, psixoseksual buzılıw, balalıq jaraqatları, qorganıw mexanizmleri, jınısıy zorlıq, profilaktika, balalar huqıqları, shanaraq instituti.

Búgingi kúnde dúnya júzinde balalarga qaratılğan zorlıq ham pedofiliya maseleleri en ótkir social ham huqıqiy maselelerden biri bolıp qalmaqta. Prezident Shavkat Mirziyoyev hayal-qızlar ham balalardıń huqıqların qorgawdı kúsheytiw, olarğa bolğan basım ham zorlıqtıń aldın alıw boyınsha jańa baslamalar menen tanıstı. 2026-jıl 2-oktyabr kúni Ózbekstan Respublikası Oliy Majlisi Senatınıń 20-ypalı majlisinde balalardi zorlıqtıń barlıq túrlerinen qorgaw sistemasın jetilistiriwge qaratılğan nızam qabıl etildi.

Usı nızam balalarga qarata jınısıy ham fizikalıq zorlıqtıń aldın alıwda jaza múmkinshiligi támiyinlew ham proceslik qorgaw mexanizmlerin kúsheytiw maqsetinde islenip shigilğan. Nızamda tómendegi tiykargı ózgerisler belgilengen:

- 14 jasqa tolmağan balalarga qarata jınısıy zorlıq ushın 25 jılğa shekem azatlıqtan mahrum etiw yamasa ómirlik azatlıqtan mahrum etiw jazası engiziledi;

- Ayırım óte awır jinayatlarda juwapkershilik múddeti ótpeydi ham jazadan muddatınan ilgerilep shártli azat etiw qadağanlanadı;

- Balanı zorlıqtan qorgamağan, tarbiya májbúriyetin orınlamağan yamasa balalarga zıyan jetkergen shaxslarğa juwapkershilik kúsheytiledi;

- Balalar menen isleytuğın xızmetker zorlıq qılsa, jumıstan bosatıladı ham keleshekte balalar menen islewine sheklew qoyıladı.

«O'zbekiston olim ayollarining
mamlakat taraqqiyotiga
qo'shayotgan hissasi»

XALQARO ILMIY-AMALIY
KONFERENSIYA
NUKUS, 9-10-OKTYABR 2026

Sonin menen birge, balanı sud hám tergew processinde qayta psixikalıq travmadan qorgaw ushin saqlaw videoğa jazıp alınadı, balağa is basınan mámleket esabınan advokat beriledi, hám jábirlengen bala menen ayıplawshı arasında betpebet qarama-qarsılıq tek tergewshi yamasa sud qararı menen ótkeriledi.

Pedofiliya tek gana "jaman minez-qulıq" yamasa "buzıqlıq" emes. Zamanagóy medicina hám psixologiya onı ruwxıy kesellik sıpatında qaraydı. Bul — jınısıy jetilisiwge jetpegen balalarğa (ádetde 14 jasqa shekemgi) bolğan turaqlı, tákirarlanıwshı jınısıy qushtarlıq. Bul qushtarlıq jıllar dawamında, hátte bir ómir dawamında dawam etiwi múmkin hám óz-ózinen ótip ketpeydi.

Ilimpazlar pedofiliyanın payda bolıwında birden-bir sebep joq ekenligin, bul kompleksli buzılıw bolıp, onda birneshe faktorlar bir-biri menen aralasıp ketetuğın aytađı.

Kazimej Imelinskiy (Polsha alımı): "Hár bir adamnıń balalarğa bolğan jınısıy qushtarlıgın tosıp turıwshı qorganıw mexanizmleri bar. Usı qorganıw mexanizmleri buzılğan jağdayda gana jinayat islew múmkin boladı."

David Finkelhor (AQSh alımı): "Pedofiliyanı túsindiriwshi tórt faktorlı model bar: emocional sáykeslik, jınısıy qozğaw, tosıq hám qorganıwdıń joqlıgı. Bul faktorlar birgelikte pedofiliya háreketiniń hár qıylılıgın túsindiredi."

Pedofiliyanın qalay payda bolıwın túsindirip beriwshi ilimde eki tiykarǵı koncepciya bar:

Birinshisi – psixoanalitikalıq. Oǵan kóre, úlken adamda seksuallıqtın "balalıq" elementleri saqlanıp qaladı. Ol rawajlanıwdıń belgili bir basqışında ornalasıp qalğan hám onı jeńip óte almaytuğınday seziledi.

Ekinshisi – úyreniw teoriiyası. Ol erterek balalıqta "imprinting" dep atalıwshı – adamnıń ómir boyı saqlanıp qalatuğın belgili bir obrazlar hám minez-qulıq modellerin jazıp alıw júz beretuğın aytađı. Hár eki teoriya da bir nársege jaqınlasadı: buzılıwdıń tamırı — erte balalıqta.

Eki túrli túsinikti bir-birinen ajratıw júdá áhmiyetli:

Pedofiliya – adam ózin uslap turıwı hám iske asırmawı múmkin bolğan qumarlıq.

Balalarğa jınısıy zorlıq etiw — bul jinayat, anıq háreketler.

Pedofiliya menen kesellengen adamlardıń hámmesi de jinayat isley bermeydi. Ayırımları máseleni túsiniw, járdem soraydı. Kerisinshe, balalarğa zorlıq etetuğınlarıń hámmesi de haqıyqıy pedofiliyağa iye emes.

Materiallar: Ózbekstan Respublikası Oliy Majlisi Senatınıń 20-yalpi majlisinde qabıl etilgen nızam hújjetleri, Prezident Shavkat Mirziyoyevtiń balalar huqıqların qorgaw boyınsha baslamaları, Shıǵıs Evropa hám AQSh ilimpazlarınıń pedofiliya boyınsha ilimiy miynetleri (K. Imelinskiy, D. Finkelhor), zamanagóy medicina hám psixologiya tarawındaǵı ilimiy maqalalar hám izertlewler, Psixoseksual rawajlanıw hám balalıq travmaları boyınsha ilimiy ádebiyatlar.

Teoriyalıq analiz — pedofiliya boyınsha ilimiy ádebiyatlar hám teoriyalardı sistemalı analiz qılıw;

Statistikalıq maǵlıwmatlardı analiz qılıw — balalarğa qarsı jinayatlar boyınsha statistik maǵlıwmatlardı úyreniw;

Nizamshilik hujjatlarining analiz qilish — balalar huquqlarining qo'riq bo'yicha nizamlilik o'zgarishlarini o'rganish;

Sintez usuli — olingan ma'lumatlarini ulanmashtirish ham jummaqlar shug'lanish.

Izertlew natijalari tomondagilarni ko'rsatdi:

Pedofiliya — bul jinsiy yetilishiga yetmagan balalariga bolgan turaqli, takirlanishli jinsiy qushtarlik bolip, ol ruwxiy kesellik sifatida qaraladi. Bul qushtarlik jillar davomida, hatte bir omir davomida davam etishi mumkin ham o'z-o'zidan o'tip ketmaydi.

Pedofiliyaning payda bolishida birneshe faktorlar bir-biri bilan aralasip ketadi:

Birinshi faktor — miydin o'zgarishlari. Haqiqiy pedofiliya bilan kesellengen adamlarning orayliq nerv sistemasining iskerligida o'zgarishlar boladi. Bugun balalictagi bas jaraqatlari, tuwiliwdan aldinqi bas miydin rawajlanishining buzilishi sebep bolishi mumkin.

Ekinshi faktor — balalictagi jaraqatlar. Bul kesellik penen awirgan kopshilik adamlar o'zleri balaligida fizikaliq, emocional yamasa seksual zorliqni bastan keshirgen. Travma psixoseksual rawajlanishda buzip, adam balalig jasında "qatip qalatuqinday" boladi.

Ushinshi faktor — ruwxiy yetilmegenlik. Bunday adamlar kobinese ulkenler bilan munasibetten qorqadi, te'lesleri bilan o'zin isenimsiz sezedi. Balalar bilan bolsa olar ushin ansat — ol jerde olar o'zlerin qawipsiz sezedi ham basli bolishi mumkin.

Tortinshi faktor — psixikaniq qorqaw mexanizmlari. Adam "hesh qanday jamanliq islemeydi," bul "muhabbat" yamasa "o'rganish" ekenligine shin konilden iseniwi mumkin. Bul o'zin-o'zi aldaw, ol o'zin ayipli sezbewge mumkinshilik beredi.

Kazimej Imelinskiydin pikirinshe, har bir adamning balalariga bolgan jinsiy qushtarligin tosiq turishli qorqanish mexanizmlari bar. Usi qorqanish mexanizmlari buzilgan jagdayda gana jinayat islew mumkin boladi. Bul ne ushin ayirim pedofiliya bilan kesellengen adamlar hesh qashan jinayat islemeytuginin tusindirip beredi — olarning qorqanish mexanizmlari islep turadi. Al, basqalar — isleydi.

Balalarni qorqaw bo'yicha tomondagi apiwayi, biraq ahmiyetli qagaydalarni aytip otiw mumkin:

- Balaga jeke shegaralarni uyretin. Ol biliwi kerek: onin razilighisiz hesh kimning qol tiygiziwge haqi joq. Ol barqulla "joq" dep aytiwi mumkin.

- Balanizdi tinlan. Eger ol bir narse nadan tinshsizlanip atirgan bolsa yamasa qiziqli narselarni aytip atirgan bolsa — ogan shin konilden qaran, qol siltep jiberme.

- Balalarga kop qizigatuqin ulkenlerge itibar berin. Asirese, jumis penen baylanishli bolmasa. Hadden tis gamxorliq, sawgalar, bala bilan jekke qaliw tilegi — bul qorqinishli signallar.

- Mektep ham ulkenlarning balalar bilan baylanishlari ustinen baqlaw bolishi kerek.

Pedofiliya — bul awır psixikalıq buzılıw bolıp, "buzıqlıq" emes. Bunday diagnoz qoyılğan adamlar jınayat islewi ushın járdem alıwı múmkin hám kerek. Biraq, jámiyet sıpatındağı tiykarǵı wazıypamız — balalardı qorǵaw hám olarǵa qáwipsiz sharayat jaratıw. Bul buzılıwdıń qalay payda bolıwın biliw profilaktika hám járdemniń gilti esaplanadı. Biz qáweterli signallardı qansha erte sezsek, balalardıń ruwxıy jaǵdayına qansha kóbirek itibar bersek, qayǵılı jaǵdaydıń aldın alıw ushın sonsha múmkinshilik bar.

Balalar menen isleytuǵın xızmetkerlerdi psixologiyalıq tańlawdan ótkeriw hám olardıń ruwxıy jaǵdayın úzliksiz baqlaw. Shańaraqlarda balalardıń jeke shegaraların qorǵaw boyınsha túsindiriw jumısların alıp barıw. Mektep hám bilimlendiriw mákemelerinde balalardı zorlıqtan qorǵaw boyınsha arnawlı oqıw kursların shólkemlestiriw. Zorlıqtan jábirlengen balalarǵa psixologiyalıq járdem kórsetiw xızmetlerin keńeytiw.

Paydalanılğan ádebiyatlar

1. https://uza.uz/uz/posts/senat-bolalarga-nisbatan-zhinsiy-zoravonlik-sodir-etgan-shaxslar-umrbod-ozodlikdan-mahrum-qilinadi_916203
2. Santtila P, Mokros A, Hartwig M, et al. Childhood sexual interactions with other children are associated with lower preferred age of sexual partners including sexual interest in children in adulthood. *Psych Res.* 2010;175:154–9. doi: 10.1016/j.psychres.2008.10.021.
3. Seto M. C. *Pedophilia and Sexual Offending Against Children: Theory, Assessment, and Intervention.* — American Psychological Association, 2008.
4. Tenbergen G., et al. The Neurobiology and Psychology of Pedophilia: Recent Advances and Challenges // *Frontiers in Human Neuroscience.* — 2015. — Vol. 9. — P. 344.